

Η «Σωφρονιστική Αποικία» Του Kafka Στον Χώρο Ιστορικής Μνήμης 1941-1944 Της Οδού Κοραή

08/02/2009

«Θεωρώ βασικό χαρακτηριστικό αυτού του κόσμου τη σαθρότητά του. Αν θέλω να αγωνιστώ ενάντια σ' αυτόν τον κόσμο, πρέπει να προσβάλλω το βασικό του χαρακτηριστικό, δηλαδή τη σαθρότητά του».

Franz Kafka

Στη «Σωφρονιστική Αποικία» ένας ερευνητής επισκέπτεται μια αποικία, αποδεχόμενος την πρόσκληση του διοικητή της με σκοπό να παρακολουθήσει μια δημόσια εκτέλεση. Υποψήφιο θύμα ένας στρατιώτης, ο οποίος τιμωρήθηκε για απειθαρχία και ανυπακοή ανωτέρου. Ο στρατιώτης θα υποστεί ένα φριχτό βασανιστήριο. Ένας εγγραφέας θα χαράξει πάνω στο κορμί του το απόσπασμα του νομικού κώδικα που παρέβη. Υπεύθυνος για τη σωστή λειτουργία -του φριχτού στη σύλληψη μέσου βασανισμού και πολύπλοκου στη χρήση-μηχανήματος, είναι ένα αξιωματικός ο οποίος γεμάτος περηφάνια εξηγεί στον επισκέπτη πώς το μηχάνημα αυτό με τη βοήθεια ειδικών βελόνων και κατάλληλου προγραμματισμού χαράσσει στο κορμί του τιμωρημένου την εκάστοτε ποινή.

Στη συνέχεια και μετά από μία μακρά συζήτηση του αξιωματικού με τον επισκέπτη, και αφού γίνεται αντιληπτό ότι ο επισκέπτης δεν ενθουσιάζεται από τον τρόπο λειτουργίας του μηχανήματος και συγχρόνως δεν θεωρεί αναγκαία την ύπαρξη μιας τέτοιας μεθόδου, ο αξιωματικός απελευθερώνει τον κατάδικο και παίρνει αυτός τη θέση του. Η επίδειξη του μηχανήματος θα γίνει πάνω στο σώμα του τελευταίου υπερασπιστή του. Η ποινή που θα χαραχτεί τώρα στο δικό του κορμί είναι: «να είσαι δίκαιος». Εξαιτίας, όμως, μιας απροσδόκητης βλάβης, το μηχάνημα αρχίζει να λειτουργεί ακανόνιστα με αποτέλεσμα να καταξεσχίσει το σώμα του αξιωματικού.

Είναι νομίζω προφανές από τα παραπάνω, το πόσο τρομακτικά επίκαιρο είναι το διήγημά του στις μέρες μας. Σ' αυτό το κείμενο που γράφτηκε το 1914, κατά τη διάρκεια των διακοπών του κι ενώ σκόπευε να δουλέψει το

μυθιστόρημά του τη «Δίκη», ο Τσέχος συγγραφέας χρησιμοποιεί κατά την πάγια τεχνική του το μοτίβο του χρονικά και χωροταξικά απροσδιόριστου για να προβληματιστεί και να προβληματίσει σε γενικότερο επίπεδο.

Το γραπτό του Kafka έχει το χάρισμα της οργανικής μετάβασης απ' το ειδικό στο γενικό. Μέσα από μια συγκεκριμένη ιστορία, ο προβληματισμός επεκτείνεται θέτοντας αλλά και αναζωπυρώνοντας ζητήματα οντολογικού περιεχομένου.

Ο Μισέλ Φουκώ μας παρέχει πληροφορίες για τη λαμπρή ιεροτελεστία των βασανιστηρίων καθώς και τον δημόσιο χαρακτήρα τους σε πολύ παλιότερες εποχές. «Τα βασανιστήρια, δεν αποκαθιστούν τη δικαιοσύνη, ενισχύουν την εξουσία. Από τη μία ο καταδικασμένος φέρει επάνω στο σώμα του ισοβίως την απόφαση της τιμωρίας του, και από την άλλη η κοινωνία αναγνωρίζει τον αποκλίνοντα – τιμωρημένο. Ο νόμος γραμμένος στο σώμα είναι μια αξέχαστη ανάμνηση. Άλλωστε, τη σκληρότητα του νόμου κανένας δεν επιτρέπεται να την ξεχάσει [...] υπάρχει μια επικοινωνία ανάμεσα στο αδίκημα και την τιμωρία. Τα βασανιστήρια είναι το αποτέλεσμα ενός μηχανισμού της εξουσίας που υπερηφανεύεται για την δύναμή της πάνω στα σώματα και ταυτόχρονα αντλεί νέα δύναμη από αυτά. Η παραμικρή ανυπακοή θεωρείται προμήνυμα ανταρσίας και πρέπει να τιμωρηθεί παραδειγματικά. Το βασανισμένο κορμί αποτελεί εσαεί πειστήριο της νίκης της εξουσίας.»

Με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, ο Kafka πραγματεύεται στη «Σωφρονιστική αποικία» αυτό το παλιό αλλά πανταχού παρόν ζήτημα του βασανισμού. Η σχέση του έργου με όλες τις μορφές ολοκληρωτισμού, εξουσίας, εγκλεισμού ή βασανισμού είναι παραπάνω από προφανής. Η φανερότητα της συγγένειας με το συγκεκριμένο ζήτημα των βασανιστηρίων ανθρώπου από άνθρωπο για παραδειγματισμό είναι τρομακτικά αναγνωρίσιμη και διαχρονική.

Η ωμότητα του κειμένου, η απόλυτα ρεαλιστική περιγραφή, η διάθεση από πλευράς συγγραφέα να μην κρύψει τίποτα, να μην συγκαλύψει, να μην αποσιωπήσει οδήγησε ήδη απ' την εποχή του σε ακραίες αντιδράσεις. Λέγεται ότι τον Νοέμβριο του 1916, στο Μόναχο, όταν ο Kafka διάβασε το διήγημα του σ' ένα μικρό κύκλο ακροατών, μεταξύ των οποίων ήταν και ο Rainer Maria Rilke, πολλές από τις ακροάτριες λιποθύμησαν κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης.

Η νεοσύστατη θεατρική ομάδα «Σημείο Μηδέν» με επικεφαλής της τον Σάββα Στρούμπο μετέφερε σκηνικά το διήγημα του Kafka σε μια παράσταση που πρέπει- κατά τη γνώμη μου- να συζητηθεί. Οι βασικοί δύο άξονες που κάνουν το όλο εγχείρημα ενδιαφέρον είναι ο τρόπος παράστασης του Καφκικού λόγου αφενός και ο χώρος αφετέρου.

Οι ηθοποιοί της ομάδας «Σημείο Μηδέν» υποδύονται τα τέσσερα πρόσωπα, τον Αξιωματικό, τον Παρατηρητή/Αφηγητή, τον Στρατιώτη και τον Κατάδικο με κύριο φορέα έκφρασης το σώμα τους. Σ' αυτήν την παράσταση το πρωτεύον στοιχείο είναι το σώμα του ηθοποιού. Αυτό είναι ο πρωταγωνιστής. Αυτό θα παράξει τους ήχους που θα ντύσουν «μουσικά» την παράσταση όπου χρειάζεται, αυτό θα ιδρώσει, θα πονέσει, θα βασανιστεί, θα μιλήσει. Το χαρακτηριστικό της δουλειάς αυτής είναι μια ολοκληρωμένη χορογραφία. Οι ηθοποιοί δεν εκφέρουν λόγια. Ζούνε αυτά που λένε ή θα πουν με τα κορμιά τους.

Το θέμα του χώρου εδώ είναι ο πολύ υποβλητικός χώρος των παλιών κρατητηρίων της Κομαντατούρ. Στα υποβλητικά υπόγεια της Κοραή, φυλακίστηκαν, βασανίστηκαν, εκτελέστηκαν άνθρωποι στη διάρκεια της γερμανικής κατοχής. Σ' έναν χώρο ποτισμένο με αίμα, φόβο, πόνο, αγωνία, ελπίδα και προσμονή, τέσσερα νέα παιδιά δίνουν για μία ώρα κάθε φορά τη δική τους συνεισφορά στη συλλογική μνήμη, χωρίς εφέ ή σκηνικό διάκοσμο. Σ' έναν χώρο που μπορεί εύκολα να καταπιεί τον ηθοποιό, οι συντελεστές του Σημείου Μηδέν ανυψώνονται. Σ' έναν χώρο που μπορεί να πετάξει το ξένο στοιχείο, αυτά τα παιδιά καλωσορίζονται. Κι αυτό γιατί δεν είναι ξένα τελικά ως προς τον χώρο, ως προς το ότι τον σέβονται και τον τιμούν. Και μαζί τους καλωσορίζεται και το γραπτό του Kafka που από κάπου τους κλείνει ίσως το μάτι επιδοκιμάζοντας την επιλογή.

Ο Μίλτος, η Ρόζα, ο Νίκος και η Αντιγόνη δίνουν μάθημα ποιότητας απέναντι στην φτήνεια που μας κατακλύζει καθημερινά. Ο Σάββας Στρούμππος που εμπνεύστηκε την παράσταση, μετέφρασε, διασκεύασε το διήγημα του Kafka και είχε την ευθύνη της σκηνοθεσίας πρέπει να νιώθει περήφανος και δικαιωμένος.

Θα ήθελα να τονίσω ότι είναι η πρώτη θεατρική μεταφορά του εν λόγω διηγήματος στον ελληνικό χώρο και συγχρόνως η πρώτη δουλειά της ομάδας «Σημείο Μηδέν».

Τέλος, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι με την υποστήριξη του Goethe-Institut Athen κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις Νεφέλη βιβλίο με το κείμενο της παράστασης καθώς και με ένα κείμενο της Άννας Μαρίας Δρουμπούκη για τον «Χώρο Ιστορικής Μνήμης», το οποίο συντάχθηκε με πρωτοβουλία του Goethe-Institut Athen με σκοπό να διατηρηθεί η μνήμη των όσων διαδραματίστηκαν εκείνη την εποχή.

